РАЗОМ ІНЕЙНЕМ

Щомісячна газета Черкаського обласного благодійного єврейського фонду „Турбота поколінь – Хэсэд Дорот”

Видається з грудня 2000 року.

Хешван – Кіслев 5785 грудень 2024 №12(276)

Ханука – історія свята

Нашу розповідь про події, що призвели до Хануки, ми почнемо з розповіді про Антіоха III, що царював у Сирії в роки 3538-3574 від створення світу. Він воював з єгипетським царем Птолемеєм за оволодіння країною Ізраїлю. Переміг Антіох III, і країна Ізраїлю була окупована ним та приєднана до його імперії. На початку свого царювання він добре ставився до євреїв і надав їм деякі привілеї. Але пізніше, коли він був переможений римлянами і повинен був платити їм велику данину, весь тягар цієї данини був покладений на різні народності, що населяли його імперію, в тому числі і на євреїв. Після смерті Антіоха престол успадкував його син Селевк IV, який продовжував, як і батько, утискувати євреїв.

До цих лих додалася ще небезпека, що загрожувала юдаїзму зсередини. Зростав вплив „елліністів” (євреїв-прихильників ідолопоклонства та грецького способу життя). Первосвященик Йоханан передбачав загрозливу юдаїзму небезпеку від проникнення в Ізраїль сирійського впливу. У той час, як Сирія поклонялася зовнішній красі, юдаїзм проповідував ідеї правди та моральної чистоти, заповіданої Б-гом у Торі. Йоханан чинив опір будь-якій спробі з боку євреїв-елліністів запровадити в країні грецькі та сирійські звичаї. Елліністи ненавиділи Йоханана. Один із них сказав царському чиновнику, що у Храмі зберігаються великі багатства. Багатства ці становили монети, що зберігалися в Храмі – „півшекелі”, які всі дорослі євреї щороку вносили до храмової скарбниці. Ці гроші були призначені для купівлі жертовних тварин, а також для ремонту будівлі Храму. Іншу частину храмової скарбниці становив сирітський фонд. Гроші цього фонду зберігалися у скарбниці до повноліття сиріт. Селевк потребував ці гроші для виплати данини римлянам. Він послав свого сановника Геліодроса з наказом вилучити гроші, що зберігалися у Храмі Але як тільки Геліодрос увійшов за огорожу Храму, його раптово охопив жах. Він зблід, упав і знепритомнів. Коли прийшов до тями, відмовився від подальшої спроби проникнути всередину Храму.

Незабаром після цього Селевка було вбито і правителем Сирії став брат його Антіох IV. Це був тиран з палким темпераментом, невгамовний, з презирством ставився до чужих релігійних почуттів. Йому дали „почесне” звання „Єпіман”, що означає „Улюбленець богів”. Але історик Полебій, сучасник Селевка, розповідає, що народ дав йому епітет „Єпіфан” („Зменшений”), що більше відповідало запальному та жорстокому характеру цього царя. Бажаючи об'єднати своє царство за допомогою єдиної для всіх його поданих релігії та культури, Антіох IV намагався зламати відокремленість євреїв, заборонивши їм дотримуватися всіх їхніх звичаїв. Він зняв з поста первосвященика глибоко релігійного і праведного Йоханана і на це місце поставив його брата Йегошуа, який вважав за краще називати себе грецьким ім'ям Язон, тому що він був елліністом. Він використав свою посаду для поширення грецьких звичаїв серед священнослужителів Храму.

Йегошуа, або Язон, був надалі замінений іншим кандидатом на цю посаду – Менелаосом, який обіцяв цареві більше грошових доходів, ніж Язон. Коли колишній первосвященик Йоханан спробував протестувати проти поширення впливу елліністів у Храмі, Менелаос не зупинився перед тим, щоб надіслати до нього найманих вбивць.

Антіох був у цей час зайнятий веденням успішної війни проти Єгипту. Але невдовзі з Риму прибув наказ призупинити війну, Антіоху довелося підкоритися, і війна була припинена. Тим часом в Єрусалимі поширилася чутка, що з Антіохом трапилося щось серйозне. Припускаючи, що Антіох помер, народ збунтувався проти Менелаоса. Першосвященик-зрадник втік.

Антіох повернувся з Єгипту дуже розлючений через втручання Риму в його справи. Коли він дізнався про те, що сталося в Єрусалимі, то повернув свою армію проти євреїв. Було вбито тисячі людей, а потім Антіох видав низку антиєврейських декретів. Було заборонено єврейське Б-служіння, були спалені сувої Тори. Під страхом смерті було заборонено дотримання шаббату, обрізання, вживання кошерної їжі. Одному вельми шановному дев'яностолітньому старому, рабі Елієзеру, було наказано публічно їсти свинину для того, щоб його приклад слідували інші. Коли він відмовився виконати це, йому запропонували прикласти це трефне м'ясо хоча б до губ, ніби він його їсть. Але рабі Елієзер відмовився виконати і це, і був дуже жорстоко страчений. Були й тисячі інших людей, які так само пожертвували своїм життям..

Люди Антіоха ходили з міста до міста, із села до села, щоб змусити їх мешканців поклонятися ідолам. Залишився лише один притулок – Юдейські гори з їхніми печерами. Але й там сирійці переслідували євреїв, які залишилися вірними своїй релігії, і багато євреїв зазнали жорстоких тортур і смерті. І ось служителі Антіоха з'явилися в село Модіін, де проживав старий священнослужитель (коен) Матітьягу. Коли сирійський воєначальник збудував у селі на базарній площі вівтар і зажадав, щоб Матітьягу приніс жертви грецьким богам, останній відповів: „Я, сини мої та мої брати вирішили залишитися вірними союзу, укладеному нашим Б-гом з нашими предками”. Тоді наблизився до вівтаря єврей-елліністі, щоби принести таку жертву. Матітьягу вихопив свій меч і вбив б-говідступника на місці. Сини Маттітьягу зі своїми друзями напали на сирійських солдат та багатьох з них вбили. Прогнавши решту сирійців геть, вони зруйнували язичницький вівтар.

Матітьягу знав, що, коли Антіох дізнається про те, що сталося, він розлютиться і, напевно, пошле карників, щоб покарати повстанців. Тому він залишив Модіін і разом із синами та друзями втік у Юдейські гори. До нього приєдналися всі мужні люди, що залишилися вірними єврейству. Вони утворили загони, які час від часу залишали свої притулки, щоб нападати на ворожі війська та їхні аванпости і щоб руйнувати вівтарі ідолопоклонників, збудовані за наказом Антіоха.

Перед своєю смертю Матітьягу наказав своїм синам продовжувати боротьбу за захист Тори. Він запропонував їм дотримуватися порад їх брата Шимона Мудрого, а воєначальником призначити Єгуду Могутнього. Єгуда був названий „Маккавеєм”. Це слово складається з початкових букв чотирьох єврейських слів: „Мі ка-моха баелім Ашем”, що означає: „Хто подібний до Тебе, о Б-г наш!”. Антіох послав свого воєначальника Аполлонія, щоб знищити Єгуду та його послідовників. Незважаючи на перевагу в чисельності та військовому спорядженні, сирійці були розбиті. Антіох послав ще один каральний загін, але він теж був розбитий. Це показало Антіоху, що тільки пославши проти Маккавеїв потужну армію, можна розраховувати на перемогу над повстанцями. Тоді країну наповнила армія з 40 000 чоловік під командою двох полководців – Ніканора та Горгіаша. Після низки битв війна була виграна Маккавеями. Потім Маккавеї повернули до Єрусалиму та звільнили його. Увійшовши до Храму, вони очистили його від ідолів. Єгуда та його соратники збудували новий жертовник і освятили його. Це було на 25-й день місяця Кислев 3622 року від створення світу (164 рік до н.е.).

Оскільки золотий семисвічник викрали сирійці, Маккавеї виготовили семисвічник з дешевшого металу. Коли вони побажали запалити його лампади, то знайшли лише один маленький глечик з оливковою олією, запечатаний печаткою первосвященика Йоханана. Цієї олії могло вистачити лише на один день горіння в лампадах. Але сталося диво – цієї олії виявилося цілком достатньо, щоб лампади горіли протягом цілих восьми днів, поки не було виготовлено нову олію. Це диво показало, що Б-г знову взяв Свій народ під свій захист. В пам'ять про це диво і про ці події наші мудреці виділили ці вісім днів у кожному році для висловлення подяки Б-гові і для запалення Ханукальних вогнів.

На згадку про чудо, що відбулося при освяченні Храму, ми запалюємо свічки Хануки, і це центральний момент святкування, тому Ханукy іноді називають „святом вогнів”. Обов'язок запалювати свічки лежить на чоловіках, жінках і дітях старше 9 років. Однак вважається достатнім, якщо глава сім'ї запалює один світильник за всіх. Ханукальні світильники запалюють після заходу сонця (виключення робиться тільки напередодні Шаббату).

Ханукальні свічки запалює глава сім'ї, причому, у перший вечір – один вогник, у другий – два, і так далі, поки на восьмий вечір не будуть запалені всі 8 вогнів. Цей порядок встановлений, щоб нагадати, що кожна нова свічка коштовніша за попередню. Ханукію встановлюють ліворуч перед входом у будинок, або всередині квартири, на підвіконні того вікна, яке виходить на вулицю, так, щоб його бачили найбільша кількість людей. Якщо це можливо, слід наповнювати ханукальні світильники очищеною оливковою олією і користуватися ґнотом. Це нагадує про світильники, що стояли в Храмі, в яких теж горіло оливкове масло. Але годяться і будь-які інші масла і гніт, якщо їх полум'я горить рівно і не дає кіптяви.

Вогні ханукальних світильників є священними, оскільки їх запалюють з єдиною метою – виконати заповідь. Тому забороняється користуватися їх світлом для читання чи будь-якої роботи. Свічки Хануки – символ Менори: як Менора у Храмі служила джерелом не фізичного, а духовного світла, яке Храм давав світові, так і нині ханукальні свічки призначені для виконання заповіді. Додаткову свічку – шамаш, від якої запалюють свічки ханукії, поміщають вище за інші свічки, щоб вона відрізнялася від інших. Під час запалювання свічок всі домашні збираються разом біля ханукії. Прийнято сидіти біля ханукальних вогнів, що горять не менше півгодини. В дні Ханукі можна працювати. Але, згідно з давнім звичаєм, весь час, поки горять ханукальні світильники, жінки не працюють.

В дні свята Ханука прийнято їсти все те, що готується в олії чи з використанням олії. Найголовніша ханукальна страва – пончики з джемом всередині, які смажать в маслі. Ще одна традиційна страва – латекс (картопляні оладки або драники), які теж смажать в маслі і їдять зі сметаною або соусами. В дні свята Ханука заборонено постувати.

Ханука - це дуже дитяче і, напевно, найулюбленіше дітьми свято. По-перше, тому що це свято дива і з дітьми багато говорять про чудеса, роблять подарунки та дарують солодощі. По-друге, запалювання свічок, феєрверки та інші вогненно-світлові розваги дуже улюблені дітьми і приносять в будинок атмосферу свята та чудес протягом усього тижня. Одна з головних „дитячих” традицій свята – це гра в савивон (іврит) або дрейдл (ідиш). Савивон – це чотиристороння дзиґа, на сторонах якої написані перші літери ізритської фрази „Диво велике трапилося ТАМ (тобто в Ізраїлі)”, якщо ж діти грають в дрейдл в Ізраїлі, то вираз звучить як „Диво велике трапилося ТУТ”.

В 2024 році свято чудес, вогню та смачних пончиків ми святкуватимемо з вечора 25 грудня 2024 року по 2 січня 2025 року. Веселої Хануки!

За матеріалами інтернет-сайтів.

Ханукальний шаббатон

З 13 по 15 грудня 2024 року у готельному комплексі „Україна”, що в Черкасах, пройшов традиційний ханукальний шаббатон. Вже восьмий раз учасники общинних та клубних програм Черкаського єврейського благодійного фонду „Хесед Дорот” зібралися на таку сімейну зустріч.

Ця сімейна зустріч, як і попередні, проходила напередодні свята Ханука і, природно, що основними темами занять та бесід були історія свята, його традиції, підготовка та проведення. А метою шабатона було залучення єврейських сімей до єврейської традиції та культури.

В програмі Шабатона знайшлося місце не лише бесідам і заняттям, а й пісням, і танцям, веселим конкурсам і вікторинам, а також творчим та кулінарним майстер-класам.

Велика подяка нашим спонсорам – Федерації Єврейських громад Великий МетроВест Нью-Джерсі, Джойнту та громаді прогресивного іудаїзму „Хавер”, які виділили кошти на проведення ханукального шабатону, якого ми завжди з нетерпінням чекаємо!

Велике спасибі всім добровільним помічникам, чиїми зусиллями було проведено шаббатон!

Фоторепортаж з заходу можна переглянути на сайті Хеседа http://hesed-dorot.ck.ua.

Вітання газеті „Надія”

Щиро вітаємо редакцію газети „Надія” – друкований орган асоціації малих міст України – з днем народження! 30 років – це досить великий термін для друкованого видання у наш бурхливий час. Протягом цих років ми стали свідками найрізноманітніших подій в економічному, фінансовому, політичному та культурному житті країни, і приємно, що протягом усього цього часу з нами була газета „Надія”.

Розпочавши свою діяльність у далекому 1994 році, газета „Надія” була єдиним друкованим органом, який висвітлював єврейське життя малих міст не лише Черкаської але ще й Київської області. Слід зазначити, що упродовж 1998 – 2000 років, до того як розпочала свою роботу газета „Інейнем”, дві сторінки у своїх номерах газета „Надія” присвячувала єврейському життю Черкаської громади.

Бажаємо редакції газети „Надія” з успіхом пройти через усі ринкові бурі та катаклізми та завжди залишатися в „строю”, яскравих матеріалів, цікавих статей, ексклюзивних новин та, звичайно ж, творчої наснаги.

Відзначаючи ваш тридцятирічний ювілей, хочеться побажати колективу редакції процвітання та оптимізму. Від успіху до успіху – за наростаючою! І не зупиняйтесь на досягнутому.

А ще наші вітання та слова великої подяки Єврейській Федерації Великий МетроВест Нью-Джерсі (США) за фінансову підтримку усі ці роки.

Євген Степко, директор ЧОБЄФ „Хесед Дорот”,
Михайло Тайбішлак, редактор газети „Інейнем”.

Увага, Черкаси!
Вперше у нашому місті!

✨Інтелектуальне шоу, присвячене святу Ханука! ✨

- Коли: 29 грудня 14^{00}
- Де: „Софі центр” (вул. Максима Залізняка, 146 буде організовано підвезення туди і назад – автобус від Дружби народів о 13^{30}; довідки за телефоном +380938547940)
- Зберіть свою команду та візьміть участь у захоплюючій грі!
- Як брати участь?
  - Забронюйте квитки заздалегідь за телефоном +380938547940.

Не пропустіть шанс провести час весело та з користю для розуму! Чекаємо на вас на шоу, щоб разом відсвяткувати Хануку і дізнатися, хто стане найінтелектуальнішим!

+380938547940 – телефон для довідок

Чим суфганія відрізняється від пончика

Коли настає єврейське свято Ханука, з'являються ці ласощі, які нерозривно пов'язані з „ханукальним дивом”. Давайте розберемося, звідки в Ізраїлі взявся головний кулінарний символ свята Ханука – суфганія. І чим він відрізняється від пончиків і пампушок.

Суфганія, по суті, є солодким пончиком, смаженим в маслі. Він символізує ханукальне диво, оскільки просочений олією. Пам'ятаєте, у чому сенс Ханукі? У світильнику було масла на один день, але завдяки чуду світильник горів усі вісім днів. Коли євреї в Хануку їдять суфганію, вони немов наповнюють себе цим чарівним світлом, цією енергією та життєстійкістю.

Суфганії (на івриті в множині – суфганійот) продаються в Ізраїлі цілий рік, але напередодні Хануки вони з'являються скрізь – у дорогих кондитерських і найскромніших продуктових лавках, у світських і ортодоксальних кварталах і навіть в арабських пекарнях.

Євреї не мають монополії на пончики. Вважається, що ця страва з'явилася в Північній Європі в Середні віки, а з особливим бажанням її готували в Йоль, язичницьке свято зимового сонцестояння. Причому ті пончики були не солодкими, а солоними, і начинкою їм служило м'ясо.

З часом європейські народи стали замість Йоля святкувати Різдво, але не розлюбили колобки та кільця зі смаженого тіста.

(Закінчення на стор.2)

Чим суфганія відрізняється від пончиків

(Закінчення. Початок на стор. 1)

У XVI столітті з'явилися перші солодкі пончики, вони мали особливу популярність на півдні Європи, після чого перейшли в північноафриканську кухню.

Швидше за все, євреї – і сефарди, і ашкенази – перейняли рецепт солодких пончиків ще в Середньовіччі і наповнили його новим значенням. На ідиші суфганійот називали „пончкес", від польського слова „пончек", яке потрапило й у російську мову.

Івритське слово „суфганія" з'явилося нещодавно – в 1896 році. Це слово має автора – це єрусалимець Давид Елін, один із тих, хто разом з Еліезером бен Єгудою відроджував іврит. Він додав жіноче закінчення до слова „софган", згаданого ще в Мішні – першому письмовому зведенні розпоряджень юдаїзму.

Яким був софган, про який писали єврейські мудреці 19 століть тому, здогадатися важко. Але автори пізніших трактатів вживали це слово позначення пончика. Єлін лише надав йому більш привабливої форми, яка швидко прижилася в сучасному івриті.

Класична ізраїльська суфганія відрізняється від усіх пончиків та пампушки у світі, включаючи американські донати. Вона має круглу форму, начинена ложечкою полуничного варення і посипана цукровою пудрою. Саме такі пончики в дні Ханукі мають найвищий попит.

Але в останні роки в країні з'явилося багато суфганій з самим фантастичним наповненням: з білим і чорним шоколадом, лимонним і фісташковим кремом, а також з красивою глазур'ю. Кондитери намагаються здивувати гурманів, додаючи в класичні пончики фінікову пасту, рожеві пелюстки та інші премудрості. Є, звичайно, і так звані дієтичні пончики – не смажені, а запечені в духовці, з борошна грубого помелу та з іншими вишукуваннями, покликаними хоч трохи зменшити їхню серйозну калорійність.

Так, до речі: суфганій – продукт досить калорійний. В одному стандартному пончику – 500 калорій.

Семен Фарада

В своєму житті він був і моряком, і інженером, і простим робітником. Він вважав, що професія актора не краща і не гірша за інші професії, з одним „але": вона впливає на душі людей, тому актор повинен відповідати за кожне слово, яке він вимовляє, за кожну інтонацію. Він не мав акторського диплома, але зіграв у сотні фільмів, у 10-ти сатиричних журналах „Фітіль" та у 4-х „Єралашах". Глядач полюбив Семена Фараду як розумного блазня чи сумного клоуна. На жаль, драматичних ролей режисери йому не давали. Він жодного разу не був парторгом, комсоргом та великим радянським чи господарським керівником. Єдиний генерал, якого він зіграв, був смішний улесливий головнокомандувач, і, мабуть, генерал, у „Тому самому Мюнхгаузені". Свою популярність він ніколи не сприймав як щось потрібне та необхідне. Він просто був щасливий, що виявився затребуваним у професії, а загальне обожнення його бентежило і обтяжувало.

Семен Львович Фердман народився в підмосковному селі Нікольське в найважчі довоєнні часи: в останній день 1933 року, коли тільки-но закінчився голод, а продуктові картки в країні ще не скасували. Його батьки приїхали вчитися до Москви з Новоград-Волинська, що за сто верст від Житомира, і після навчання залишилися у столиці. Батько, Лев Соломонович Фердман, обіймав невелику посаду в одному з лісових главків, мама, Іда Давидівна, була фармацевтом. Сім'я жила в чорному бараку із земляними підлогами та всіма комунальними зручностями на вулиці. Дитинства у хлопчика, по суті, не було. Лише перед війною вони переїхали до кімнати у трикімнатній комуналці, яку їм буквально поступився товариш по службі і друг батька Йосип Ресін.

Жили Фердмани дуже скромно, але матеріальні та побутові проблеми зовсім не вплинули на захоплення Семена: він любив джаз, і в школі його прозвали „Хлопчиком-джазом". Мама, однак, хотіла, щоб він грав на скрипці, і відвела його до музичної школи, а там сказали, що хлопчик має абсолютний музичний слух. Семен вдав, що ходить до школи, що займається вдома, але коли батьки попросили його щось зіграти, з'ясувалося, що він нічого не вміє, і тоді від злості він розбив скрипку. Потім у спектаклі „П'ять оповідань Бабеля" артист Фердман дуже смішно зобразив щось подібне: вже дорослий чоловік із животиком перетворився на хлопчика, якого змушували грати на скрипці. Семен дуже любив футбол, добре вчився, грав у аматорському театрі. Приятелі та однокласники дуже любили його жарти. Він швидко знаходив спільну мову з дівчатами і мав велику зацікавленість з боку дівчат.

Коли почалася війна, Льва Соломоновича евакуювали до Кірова, там навісили в петлиці два „кубарі" (присвоїли військове звання лейтенант – *ред.*) і відправили на фронт, а Іду Давидівну з Семеном та дворічною Женею евакуювали до Ташкенту, звідки вони повернулися за два роки.

1944 року Ілля Фрез почав знімати на студії „Союздетфільм" свій дебютний фільм „Слон та мотузочка". Сім'я Фердманів жила неподалік студії, 10-річний Сьома йшов повз, потрапив на очі асистенту режисера, і вона затягла його в масовку. Це і був його дебют у кіно, хоча в натовпі ніхто не розгледів обличчя майбутньої кінозірки.

Перед випуском, коли атестати були вже на руках, до школи прийшов офіцер із бронетанкової академії (їх тоді називали „покупцями"), подивився атестати, і вирішив, що Фердмана можна прийняти до академії, але до іспитів його не допустили, бо він не здав нормативи з фізпідготовки. Спортивний і добре тренований Семен міг здати їх легко, але не захотів все життя носити погони і провалив їх навмисне.

Семен хотів навчатись у школі-студії МХАТ, але батьки були категорично проти: платити 500 рублів в рік за навчання у творчому ВНЗ можливості у них не було. Семен пішов до МВТУ ім. Баумана, але через недобру пам'ять 5-го пункту (національність – *ред.*) до головного технічного ВНЗ країни його не прийняли через, нібито, помилки у творі. Іда Давидівна пішла до ректора Бауманки Михайла Попова, довела, що всі помилки – суцільна „липа", і Семена зарахували на енергомашинобудівний факультет. Але для Семена головним було те, що він як студент отримав можливість стати актором аматорського театру МДУ. Навчався він впівсили, його більше цікавили репетиції та вистави. Але в деканаті не забули, з яким скандалом Фердман вступив до інституту, після першого ж незданого заліку його відрахували, і він на чотири роки вирушив служити на Балтійський флот. Щойно обжившись на кораблі, вляпавшись кілька разів у розіграші, які старослужбовці влаштовували для „салаг", він пішов у флотську самодіяльність. Його виступи в концертах дуже подобалися флотському начальству, і багато хто радив йому після демобілізації йти вчитися на артиста. Однак, повернувшись до Москви, Семен у театральне училище не пішов, а на зло деканату відновився в Бауманці: він обіцяв мамі, яку дуже любив, вивчитися на інженера, і не міг їй обдурити. (Батька, постачальника, у званні майора відправили на заштатну базу в Ярославлі, житла для того, щоб перевезти родину, не дали, тому поїхав він один, і помер 1952-го, коли Семен служив на флоті). Але й без сцени Семен теж не міг.

Закінчивши 1962-го інститут, Фердман отримав розподіл у Міненерго, де відпрацював чесно, але без задоволення та натхнення 7 років. Він вже точно розумів, що робота інженера не для нього.

В 1959 році режисер-початківець Марк Розовський, у якого теж не було спеціальної освіти, покликав Фердмана до студентського театру „Наш дім" при МДУ. На іспитах Розовський запропонував Фердману показати штангіста, який піднімає штангу. Семен підняв уявний спортивний снаряд до грудей, почав його вичавлювати, і раптом, приголомшивши всіх, однією рукою почухав собі вуса, а потім підхопив штангу.

Для Фердмана студія стала другою домівкою, він проводив там весь свій вільний час. Він спав не більше чотирьох годин на добу: вдень відбував номер на роботі, за яку отримував зарплату, потім вдавався до театру на репетицію чи спектакль, та ще й виконував функції директора студії, відповідав за організацію гастролей. Фізичне навантаження було колосальним, але Фердман був абсолютно щасливий: у нього виходило, він розумів, що може стати справжнім актором. Мама його лаяла, сестра від театру відмовляла, і у своєму рідному домі Семен відчував себе чужим, майже ізгоєм: сестра вийшла заміж, привела чоловіка до тієї ж 15-метрової кімнати. Вони стали жити вчотирьох, а після народження у Жені дитини – і п'ятьох. Спав Семен у спільній комунальній кухні.

Вистави „Нашого дому" завжди проходили за повних аншлагах, та й як інакше, якщо п'єси для постановок писали Віктор Славкін, Григорій Горін, Аркадій Арканов, а на сцену виходили Олександр Філіппенко, Михайло Філіппов, Геннадій Хазанов. Саме Горін, який став найкращим другом Семена, запропонував йому маску недолугого і недалекого мужика, і вона приклеїлася до нього майже намертво.

1969 року учасникам театру несподівано оголосили, що на найвищому рівні прийнято рішення театр закрити, оскільки репертуар не відповідав ідеологам. Для Фердмана це стало справжньою трагедією, і він став перед серйозним вибором: назавжди забути про сцену, або почати все з початку. Друзі радили йому отримати акторський диплом, але у 40 років це здавалося абсолютно нереальним. Він спробував влаштуватися до якогось театру, був згоден на будь-яку посаду, аби бути при сцені, і навіть трохи попрацював меб-ляром у театр ім. Мосради: руки в нього росли, звідки треба.

На той момент актор-аматор Фердман був добре відомий не тільки у Москві, а й по всій країні: він міг вийти на сцену і щось заспівати з абсолютно незворушним обличчям, міг взагалі нічого не робити і просто мовчати, а глядачі в залі помирали від сміху. Ось із та-ким обличчям він і прийшов у „Москонцерт". Там його запитали, чи має диплом про вищу освіту. Він мав, даремно, що не артистичний, але в те, що людина яка прийшла працювати в „Москонцерт" артистом має диплом тільки інженера, там не подумали.

Якщо не рахувати „Слона та мотузочки", у кіно Фердман вперше знявся у 1967 році в картині Семена Райтбурта „Канікули в кам'яному віці" за сценарієм авторів скандального „Ласкаво просимо чи стороннім вхід заборонено" Семена Лунгіна та Іллі Нусінова. Фердман грав туриста і навіть потрапив до титрів. 1971 року в титрах фільму Валерія Ахадова „Вперед, гвардійці!", знятого на „Таджикфільмі", неблагозвучне, на думку кіношного начальства, прізвище Фердман замінили на Фарада. Як їм на думку спало саме таке поєднання букв, і чому наголос потрібно ставити на третій, а не на другий склад, історія замовчує. Після цього Семен Фердман зробив Фараду своїм справжнім прізвищем та отримав на неї громадянський паспорт. На цій картині Фарада потоваришував із письменником та сценаристом Аркадієм Іниним.

1972-го художник театру на Таганці Юрій Любимов за порадою знаменитого режисера Сергія Юткевича запросив Фараду у свій театр, мабуть, найпопулярніший на той момент у Москві, і Фарада, який ніколи не грав у професійному театрі, увійшов до акторської еліти. Він грав у знакових спектаклях Таганки – „Добрій людині із Сезуана", „Гамлеті", у „Майстері та Маргариті" взагалі три різні ролі, виходив на сцену разом із Володимиром Висоцьким, Валерієм Золотухіним, Веніаміном Сміховим, Леонідом Філатовим, Аллою Демидовою, грав натхненно, але ролі це були невеликі, і задовольнити амбіції Фаради не могли.

Але на Таганці Фарада закохався у відому актрису гречанку Марію Паліцеймако, яка була молодша за нього на чотири роки, була заміжня, у неї вже був син Юра, а у Семена була громадянська дру-жина. Незабаром Марія пішла від чоловіка, 1976 р. у них із Семеном народився син Михайло, і після цього вони одружилися. Вони жили величезною родиною: обидві мами – Іда Давидівна та Євгенія Михайлівна, Женя з чоловіком та дитиною, і, найдивовижніше, що чотири господині в будинку чудово вживалися. Щойно Михайло навчився ходити, батьки привели його до театру, де він проводив значну частину свого дитячого часу, плутався під ногами у акторів та режисерів. Мабуть, тоді Михайлик і вирішив, що

стане актором театру та кіно.

Спочатку зніматися у музично-фантастичному фільмі „Чародії", який дуже віддалено нагадує „Понеділок починається в суботу" братів Аркадія та Бориса Стругацьких, Фарада відмовився: Костянтин Бромберг запропонував йому епізод, у якому грати не було чого. Однак, по-думавши, Фарада висунув умову: його герой повинен весь фільм ходити лабіринтами коридорів – хто так будує, ну хто так будує! Люююдії! На мій погляд, цими раптовими по-явами Фарада затьмарив і головних героїв – Іванушку та Оленушку у виконанні Олександра Абдулова та Олександри Яковлєвої, та Шамаханську з Сатанєєвим, зіграних Катериною Васильєвою та Валентином Гафтом.

В ті роки Фарада майже не відпочивав. Він працював у популярній дитячій телепередачі АБВГДейка, багато знімався в кіно – по 5-6 картин на рік. У „Гаражі" у Ельдара Рязанова Фарада грав спочатку прохідну роль тромбоніста, одного з багатьох членів гаражного кооперативу, який за непорозумінням застряг на загальних зборах разом зі своїм тромбоном. В СРСР дуже сміливий „Гараж" пройшов з величезним успіхом, а Фарада, якій відсахнувся як від зачумленого героя Георгія Буркова, який заявив, що він продав Батьківщину, а потім проникливо зіграв для дружини Гуськова, запам'ятався надовго.

Після „Гаража" відомий режисер Марк Захаров запросив Фараду на роль головнокомандувача у чудовий фільм „Той самий Мюнхгаузен". Потім був зовсім неймовірний Маргадон у захарівській „Формулі кохання". І, хоча „Уно моменто" у дуеті з Олександром Абдуловим співав не Фарада, а автор музики Геннадій Гладков, фрази Маргадона про велике і чисте кохання, про те, що він не кінь і коваль йому без потреби, миттєво стали крилатими. Потім Захаров, який хотів знімати ленкомівських акторів, зняв Фараду з Таганки ще в „Вбити дракона" та в „Будинку, який збудував Свіфт". Захаров говорив, що Фарада – його талісман, потім Семен Львович незмінно відповідав, що він не Талісман, він – Фердман.

Щороку, 31 грудня… Далі можна і не продовжувати, але Фердман-Фарада в лазню з друзями йшов ще до рязанівської „Іронії долі", і не тому, що Новий рік, а тому, що цього дня він мав день народження. У лазні він випивав, коли помірно, а коли й неабияк, а потім ішов додому, де вже був накритий стіл, і куди приходили гості і на Новий рік, і на день народження. Двері в квартиру не зачинялися: хтось уходив і відразу приходили інші.

У 80-ті роки з країни, не давши працювати, по суті видавили Любімова, якому Фарада був зобов'язаний своєю появою у професії, а „Таганку" очолив чудовий режисер Анатолій Ефрос. Відносини відразу не склалися, і за Ефроса Фарада зіграв лише в одному спектаклі.

1989 року померла Іда Давидівна. Від усіх навантажень та переживань у Фаради почалися проблеми із серцем. Він продовжував служити в театрі, але хвороба прогресувала і заважала грати на повну силу. Після кількох операцій він повернувся в кіно та на сцену: останньою виставою, зіграною на таганці, був „Самовбивця" Миколи Ердмана.

1990-го актор і режисер Олександр Панкратов-Чорний подарував подружжю Фаради та Поліцеймако королівський подарунок: він зняв їх разом у картині «Система „Ніппель"». І того ж року Ефраїм Севела запросив їх у картину „Папуга, що говорить на ідиш". Кравець Хаймович став у Фаради чи не єдиним у його кар'єрі трагікомічним, і чи не найулюбленішим героєм. На зйомках папуга клюнув Фараду, який спробував нагодувати його насінням, в обличчя, і кров залила весь знімальний майданчик. Разом із сином Фарада знімався у картинах „Дитинство Теми" Олени Стрижевської та у „Болотна стріт чи засіб проти сексу" Марка Айзенберга. У 1991 році Фарада став Заслуженим артистом РРФР за театральні роботи, в 1999 – Народним РРФР – просто за мистецтво.

Останній раз у кіно Фарада знявся у дебютному фільмі свого постійного партнера у захарівських картинах Олександра Абдулова „Бременські музиканти & Co" – він зіграв королівського лікаря.

15 червня 2000 року раптово помер найкращий друг Фаради Григорій Горін. На похороні він ні на що не реагував, мовчав, перетворившись на камінь, а через кілька днів у нього стався великий інсульт. Він не міг ходити, обличчя перетворилося на нерухому маску, майже не говорив, але зберіг ясність розуму. Ходити він навчився заново, але впав і зламав шийку стегна – у цьому віці така травма майже вирок. Можливо, другий інсульт став наслідком трьох операцій із імплантації штучного тазостегнового суглоба. Дев'ять років за нерухомим Семеном Львовичем доглядали його дружина та син. 20 серпня 2009 року Семен Фарада помер.

За матеріалами сайтів Інтернету.

В Ізраїлі знайшли скарб періоду Маккавеєв

Свідчення повстання Хасмонеєв – одного з найдраматичніших періодів в історії єврейського народу – скриньку з 15 срібними монетами часів Антіоха IV Епіфана виявлено в Юдейській пустелі. Примітно, що відкриття зроблено напередодні свята Хануки, з яким безпосередньо пов'язані історичні події 2200-річної давнини. В Управлінні старожитностей уточнили, що скарб був знайдений в одній з печер Нахаль-Дарга (ущелина, яка вважається однією з найкрасивіших і найважчих в Ізраїлі).

У долині Нахаль-Дарга є чотири печери, які давно привертають увагу археологів. Серед безлічі знахідок, зроблених там, скарб із 15 монетами займає особливе місце – як за історичною значимістю, так і безпекою.

Монети зберігалися в скриньці, що є дерев'яним циліндром з кришкою. Зроблено він був, ймовірно, на токарному верстаті (подібних виробів раніше не виявлялося). Під кришкою був насипаний шар землі та дрібного каміння, а вже під ним – монети, загорнуті у великий шматок вовняної тканини пурпурового кольору. Внизу, під монетами, був поміщений шматок овечої вовни.

Вивчивши знахідку, в Управлінні давнини встановили, що всі монети виконані зі срібла і мають гідність чотири драхми (тетрадра́хма), що відповідають трьом римським динаріям. Тетрадрахми були викарбувані Птолемеєм VI, володарем Єгипту, який правив одночасно зі своїм дядьком Антіохом IV Епіфаном, царем Селевкідів, до імперії якого входила Земля Ізраїлю. Три з 15 монет було викарбовано у 176 році до н. е., інші – до 170 року до н. е. На одній із монет нанесено гравіювання арамейським шрифтом імені Шалмай.

На думку фахівців з нумізматики в Управлінні старожитностей д-ра Ейтана Кляйна та д-ра Габріели Биховскі, власник монет явно ховав їх у печері, маючи намір повернутися після „смутного часу". Ймовірно, обставини не дозволили це зробити. Швидше за все, він був вбитий у боях.

„Це абсолютно унікальна знахідка, яка не має аналогів. Вона є першим і однозначним археологічним свідченням того, що печери Юдейської пустелі були відомі за часів, що передували повстанню, і використовувалися повстанцями, як мінімум, у першій фазі бойових дій".

Д-р Кляйн пояснив і причину, через яку мешканець Стародавньої Юдеї міг задуматися про збереження свого майна. Антіох IV проводив жорстоку політику еллінізації населення, що й призвела зрештою до повстання і Маккавейським війнам. Правитель був швидким не тільки на розправу, а й на присвоєння чужого майна.

У Книзі Маккавеєв розповідається про групу юдеїв, які сховалися в пустелі, не бажаючи виконувати постанови чужих володарів через накладені на них релігійні постанови: „Тоді багато хто, відданий правді та закону, пішов у пустелю і залишався там, самі й сини їх, і дружини їхні, і худоби їхні, тому що помножилися біди над ними" (Книга Макавеїв I, 2:17-29).

https://www.vesty.co.il.

Цар Ірод – герой чи лиходій?

Ім'я Ірод давно вже стало загальним. Так називають лиходіїв, які не зупиняються у своїх злочинах ні перед якими межами. Для таких персонажів головним пріоритетом є досягнення поставленої мети. Родом це ім'я з Близького Сходу. Так звали одного з царів Юдеї, правителя суворого та твердого. Для християн він – еталонний представник зла, оскільки за його наказом в Юдеї почали вбивати немовлят, щоб запобігти появі Спасителя. З'ясуємо же, як до царя Ірода ставляться самі євреї.

Щоб це зрозуміти, потрібно трохи заглибитись в історію. Античний Ізраїль недовго залишався єдиним. Силою внутрішньої напруги він розпався на дві частини, після чого його по черзі завойовували ассирійці та вавилоняни. Єврейський народ виганяли з Ізраїлю. Але з появою перського царства євреям дали можливість повернутися на батьківщину і відродити Юдею. На вдячність за це вони завжди виступали на боці персів і майже відкрито ворогували з греками.

Слід зазначити, як і греки відповідали їм тієї ж монетою. Досить сказати, що правителі елліністичної держави Селевкідів, які керували частиною імперії Олександра Македонського, що розпалася, всіляко утискали євреїв. Зрештою, це протистояння вилилося у повстання, після якого Юдея знову отримала незалежність, а держава Селевкідів розпалася. Юдеєю почала правити царська династія Хасмонеїв.

Практично відразу відновлена країна вступила в конфронтацію з Ідумеєю – сусіднім царством, в якому жив споріднений євреям народ, проте постійно ворогував спочатку з Ізраїлем, а потім і з Юдеєю. Незабаром Ідумея була повалена, а її мешканці змушені були прийняти класичний юдаїзм. Але ця перемога виявилася для євреїв, як то кажуть, пірровою.

На цей момент гегемоном Середземномор'я вже стали римляни. Скориставшись тим, що в Юдеї між різними гілками Хасмонеїв виникли чвари, римський полководець і герой Гней Помпей підкорив єврейську державу собі, зробивши її васалом Риму. Втім, царську владу в Юдеї римляни вирішили зберегти, тільки для вірності призначили свого імператора. Ним став якийсь Антипатр – почесна людина ідумейського походження. Його спадкоємцем на Юдейський трон якраз і став Ірод.

Не можна сказати, що парафія цього царя була сприйнята юдеями з радістю. Швидше, навпаки, за збереження влади йому довелося поборотися. Однак утвердившись на чолі країни, він зробив усе, щоб Іудея стала сильною і багатою державою. У зовнішній політиці цар Ірод рішуче відбивався від набігів армій закордонних мародерів. Бачачи всю нестабільність правлячих еліт Риму, він намагався зберегти внутрішню стабільність в Юдеї, щоправда, домагався цього досить суворими заходами.

Незважаючи на жорстке придушення інакомислення, Ірод багато робив для євреїв. Зокрема він затіяв грандіозні будівництва по країні. Він побудував нові міста та суттєво реконструював старі. Оновлений Єрусалим, побудована з нуля Кейсарія, палаци Іродіон та Массада, гробниця патріархів Махпела, кілометри акведука та десятки інших значних споруд. Одним з таких проектів стала реконструкція Єрусалимського Храму, який на той час сильно занепав. Для того, щоб втілити це в життя, йому довелося подолати безліч перешкод, однією з яких було навчання будівельній справі тисяч жерців юдейської релігії.

За 25 років до народження Христа в Юдеї сталася страшна посуха та епідемія чуми. Ірод зібрав усі цінності свого палацу, обміняв їх у єгиптян на продовольство та роздав мешканцям країни.

Отже, незважаючи на всю свою жорсткість та своєрідність, для євреїв Ірод був великим царем, при якому в Юдеї зберігалися мир, добробут та порядок.

Що стосується побиття немовлят, багато вчених вважають, що це придумано вже після його смерті. Згадки про цей жорстокий наказ юдейського царя відсутні в античних джерелах і навіть у працях історика Йосипа Флавія. Серед канонічних християнських книг Євангеліє від Матвія є єдиним, де згадано цей наказ Ірода.

І якщо для християнства Ірод вважається дітовбивцею, то для євреїв він залишився останнім в історії Юдеї значним, сильним, розсудливим правителем. Недарма у пам'яті євреїв Ірод залишився Великим.

https://isralove.org.

Коротка історія євреїв Сирії

Сирія – одна з небагатьох держав світу, історія якої налічує тисячі років. Стільки ж у Сирії існує єврейська громада, що дотепер, щоправда, практично зникла. Не можна сказати, що життя євреїв у Сирії було однозначно хорошим чи поганим. Там із завидною регулярністю чергувалися періоди її розквіту та занепаду. Наразі в силу, в основному, політичних причин життя сирійської єврейської громади майже згасло, і офіційно їх там налічується майже два десятки людей похилого віку.

Почалася ж історія євреїв в цих краях, як вказується в Торі, ще за життя першого єврея – Авраама. Вигулюючи на околицях місцевого селища стадо своїх овець, він пропонував місцевим жителям молоко. Цей продукт і арабською мовою, і на івриті називається однаково – „халав". У трохи зміненому вигляді назва пристала і до селища, яке почали називати Халеб. Сучасним людям він більше відомий за назвою Алеппо.

Щоправда, так розповідається в Танасі та Торі. Історики ж говорять про пізнє проникнення євреїв у цей регіон. Першими юдеями, які постійно проживали у Сирії, стали намісники царя Давида, що оселилися в Дамаску. Сюди активно почали прибувати для ведення торгівлі купці. Проте перший розквіт єврейської громади в Сирії стався ще пізніше – в VI столітті до н.е., коли регіон знаходився під крилом перської династії Ахеменідів. Перси, що благоволили до юдеїв, стали призначати з їх числа суддів для ведення релігійного судочинства. Так у Сирії почали з'являтися та активно розширюватись єврейські громади.

Через два сторіччя в країну прийшов Олександр Македонський, який теж прихилявся до євреїв, щоправда, вже з інших причин. Він не лише підтвердив сирійській громаді її привілеї, а й дарував нові. Після смерті Олександра та розпаду його імперії в Сирії виникла еллінська держава Селевкідів. Його правитель Селевк I Никатор зрівняв євреїв у цивільних правах з еллінами, що дозволило громаді розпочати стрімке зростання.

Спокійний для євреїв період тривав кілька століть, аж до періоду римського панування. За свідченнями сучасників, ще 64 року до н. е. у Сирії налічувався досить численний єврейський прошарок. Це було пов'язано з тим, що самі римські намісники перебували під дуже сильним впливом юдаїзму, через що надавали значну допомогу єврейській громаді, що викликало неприйняття місцевого населення, що відбилося в подальших подіях.

Перша Юдейська війна (осада Єрусалима римлянами – ред.), що вибухнула, луною відгукнулася в Сирії. У містах почали спалахувати антиєврейські заворушення, що супроводжувалися погромами та вбивствами. У ході одного з них, що трапився в Дамаску, все єврейське населення міста було просто вирізано. Мученицьку смерть тоді прийняли понад 10 000 людей. У місті Антіохії жителі написали звернення до імператора Тита, просячи його не лише позбавити всіх євреїв привілеїв, а й вигнати їх усіх із міста. Щоправда, імператор не пішов на цей крок.

Згодом ситуація заспокоїлася, і життя єврейської громади змогло відновитись. Навіть у Дамаску, де перебили майже всіх юдеїв, знову завирувало єврейське життя. Це сталося після того, як римляни, придушивши повстання Бар-Кохби, просто скасували Юдею, виселивши звідти майже всіх її жителів. У Сирії вони залишилися в багатьох містах і дали світу значну кількість видатних знавців і тлумачів Тори. На тлі інших міст особливо виділявся Алеппо, який згодом був відзначений великим середньовічним мудрецем Тори Маймонідом.

Нові проблеми для євреїв Сирії виникли у зв'язку із виникненням християнської релігії, а особливо після того, як християнство в Римській імперії стало державною релігією. Євреї негайно отримали обмеження у правах, а переслідування їх на релігійному ґрунті навіть стали заохочуватися. Саме із Сирії у світ пішла практика кривавих наклепів, за допомогою яких євреїв звинувачували у неіснуючих злочинах, а точніше – у ритуальних вбивствах християнських дітей. У 423 році в Антіохії після цього звинувачення християнське населення міста влаштувало єврейський погром, під час якого було жорстоко вбито багато представників місцевої єврейської громади.

Поділ єдиної Римської імперії на дві частини не приніс жодного полегшення євреям. Візантійські імператори лише посилювали гоніння. Імператор Фока першим почав силою хрестити євреїв. Ситуація зайшла настільки далеко, що в Антіохії спалахнуло єврейське повстання, яке безжально придушили. При цьому більша частина євреїв міста була просто вбита, а ті, що залишилися живими, були вигнані з міста.

У 600-х роках епоха володарювання Візантійської імперії на Близькому Сході закінчилася. Сюди прийшли араби. Спочатку ненадовго в Сирії почали правити Сасаніди, але до середини сторіччя ситуація стабілізувалася, і в Дамаску закріпилася династія Омейадів. Мусульмани до євреїв ставилися набагато краще за християн, тому їхнє життя значно покращилося. Юдеї навіть стали обіймати високі посади у халіфів. Таке становище зберігалося близько сотні років, доки у владі не закріпилася інша правляча династія – Аббасидів.

Правителі, що прийшли в 750 році, заснували нові закони, за якими євреї почали зазнавати утисків. Як за часів візантійського ім.-ператора Фокі, влада стала наполегливо вимагати переходу юдеїв в іншу релігію, цього разу в ісламі. На добрі двісті років євреї, ніби повернулися у візантійський період, у якому їх постійно обмежували у правах. Після того, як Аббасиди пішли, їхнє місце зайняли халіфи Фатімідської династії. Ситуація повторилась. Нові правителі спочатку дарували євреям привілеї, давши можливість їм накопичити багатств, а потім перейшли до практики утисків, відбору нажитого та насильницького переходу в іслам.

Але навіть за таких умов євреї примудрялися створювати письмові шедеври. Одним із них є знаменитий Кодекс Алеппо, написаний у ранньому Середньовіччі простим єврейським писарем Бен-Ашером. Роками він на аркушах пергаменту копіював Тору та низку інших рукописів, які, зшиті разом, утворили Кодекс законів. Відмінною особливістю його записів від більш ранніх рукописів було те, що він вніс у свій текст розділові знаки, кантиляції та розголоси. Це нововведення зробило текст особливо цінним і зрозумілішим для наступних поколінь.

Пізніше Кодекс Алеппо був вивезений до Єрусалиму, де в період Хрестових походів він потрапив до рук хрестоносців, але був викуплений євреями. Подальша доля фоліанту майже точно збігається з долею сирійських євреїв. З 1375 він зберігався у Великій міській синагозі, а в середині XX століття таємниче зник. За кілька років Кодекс знову з'явився, але вже в Єрусалимі, зменшившись майже на 200 сторінок. Тільки от у сирійських євреїв існувало повір'я, що якщо книга залишить Алеппо, слідом за нею зникне і місцева єврейська громада. Сумно, але пророцтво справдилося.

1174 року Сирія відійшла під владу Саллах-ад-Діна. За утвореної ним династії Айюбідів для єврейської громади знову настав період розквіту. У найближчому оточенні султанів з'явилося чимало освічених євреїв, їм, навіть, дозволялося обіймати вищі державні посади. Прикладом довіри до представників цієї нації може вважатися факт призначення особистим лікарем Саладдіна єврея Моше бен Маймона. Щоправда, ця „відлига" тривала недовго, лише до 1260 року, коли в Сирію вторглися монгольські кіннотники. Основний удар вони, щоправда, завдали по мусульманах, проте мамлюцькі султани, що прийшли слідом за ними, швидко показали євреям, хто тут справжній господар. Для юдеїв аж до початку XVI століття настали вкрай важкі часи.

Відродження єврейської громади в Сирії почалося після вигнання іспанськими правителями в 1492 всіх євреїв, що проживали в країні. Значну частину вигнанців прийняв у землях султан Баязид II, який тоді правив Османської імперією. Ладиномовні іспанські сефарди вдихнули нове життя в єврейську громаду Сирії, хоча ще кілька століть, аж до середини 1700-х років, жили з місцевою арабомовною громадою паралельно, не поєднуючись з нею.

В XIX столітті Сирія на якийсь час потрапила під вплив Єгипту. Її правитель Мухаммад-Алі зрівняв права представників усіх релігійних конфесій, які мешкають на підвладній йому території. Здавалося, настає новий період розквіту єврейської громади у Сирії, але 1840 року сюди прийшли французи. Перше, чим вони відзначилися, так це звинуваченням юдеїв у ритуальному вбивстві францисканського ченця та його слуги. У Дамаску заарештували кілька відомих євреїв і піддали їх настільки жорстоким тортурам, що двоє з них просто померли у в'язниці, а ще один, щоб урятувати життя, вирішив прийняти іслам.

За періоду французького колоніального панування сирійська єврейська громада почала повільно, але неухильно згасати. Кількість груп зменшилася до критичного рівня. Невеликі з них зовсім зникли. Продовжували діяти лише три відносно великі громади в Алеппо, Камишли та Дамаску. Але навіть у них загальна чисельність населення не перевищувала 20 тисяч осіб, маючи тенденцію до постійного зниження. Як правило, юдеї з Сирії перебиралися до сусідньої Палестини, в яку з кінця XIX століття потягнулися струмки єврейських емігрантів, сподіваючись відродити Ерец Ісраель.

XX століття з його найпотужнішою політичною турбулентністю підвело остаточну межу під стародавньою сирійською єврейською громадою. Після Першої світової війни зі смертю Османської імперії стримувальних факторів для переселення місцевих євреїв до Палестини практично не залишилося. За три десятки років і так нечисленна сирійська громада зменшилася на 9 000 осіб. Свою роль тут відіграло і ставлення мусульманського населення до євреїв, і робота численних сіоністських організацій.

Як тільки в 1948 році було оголошено про відродження Ізраїлю, одразу стало зрозуміло, що дні єврейської громади в Сирії підходять до кінця. Загострення арабо-ізраїльського конфлікту призвело до початку бойових дій і на євреїв обрушилася хвиля жорстоких погромів і вбивств. В міру отримання інформації про втрати сирійців на фронті розпал ненависті до євреїв всередині Сирії лише наростав. Тим, хто вижив після цих погромів, нічого іншого не залишалося, крім як, покинувши все, бігти. Влада країни забороняла виїзд з країни, але євреї знаходили лазівки, щоб перебратися у безпечніші місця. До початку 2000-х років у Сирії залишилося біля сотні євреїв, а зараз їх кількість не перевищує півтора десятка людей, кожен з яких перебуває у вельми похилому віці.

Едуард БЛОКЧЕЙН.

Що таке бар-і бат-міцва?

У всіх народів Землі існують свої періоди набуття їхніми представниками повноліття. При цьому віковий ценз підлітків може мати широкі межі.

У деяких народностей, чиї традиції збереглися з давніх-давен, повноліття настає досить рано. В інших народів воно зсувається в більш пізній вік. Найчастіше наступ повноліття активно відзначається або масовим виконанням деяких обрядів, або святкуванням у вузькому колі сім'ї та близьких людей.

Подібна практика існує серед євреїв. У нашого народу період досягнення повноліття хлопчиками називається „бар-міцва", що у дослівному перекладі з івриту звучить як „син заповіді". Для єврейських дівчаток така пора називається „бат-міцва", тобто „дочка заповіді". Цікаво, що ці терміни юдеї застосовують для позначення не фактичного, а релігійного повноліття, після чого особи чоловічої та жіночої статі відповідатимуть за дотримання законів, традицій власного народу. Натомість во-ни отримують можливість повноцінно брати участь у громадському житті.

Згідно з єврейським традиціями релігійне повноліття хлопчиків настає в тринадцять років і один день після їх появи на світ. У дівчаток момент бат-мицви набирає чинності рівно на рік раніше, тобто в дванадцять років. Підліток, який досяг необхідного віку, викликається для читання уривка Тори в синагозі в Шабат під час ранкової молитви шахаріт. Це зумовлюється традиціями, прийнятими у конкретній юдейській громаді.

Досягнувши відповідного віку, молоді люди втрачають у релігійному плані захист своїх батьків, починаючи відповідати за свої вчинки як дорослий представник свого народу. З цього часу вони зобов'язані виконувати низку юдейських положень, принагідно обертаючи кілька досить суттєвих прав та обов'язків. До обов'язків входить: моральна відповідальність за виконання своїх дій; дотримання законів Тори.

Перелік прав дещо ширший. Молодий єврей може: брати участь у міньяні (кворум з десяти дорослих чоловіків (старше 13 років), необхідний для громадського богослужіння та для ряду релігійних церемоній – *ред.*); викликатись до читання Тори; мати власність; одружуватися.

Останній пункт лише теоретичний, що дістався нам із давніх часів. Для людини, яка досягла віку бар-міцви, прийнято дарувати подарунки.

За традицією ними є книги духовного чи освітнього характеру, релігійні предмети, подарункові сертифікати, облігації. Іноді обходяться просто даруванням готівки, щоправда, у разі пропонується сума, кратна числу вісімнадцять. З цих коштів повнолітній має пожертвувати на благодійність.

У сефардській практиці батьки дарують своїй дитині в період досягнення повноліття її перше молитовне вбрання (талід).

Якщо заглянути в глибоке минуле, то саме поняття бар-міцва йде в V століття. Вперше воно згадується у Талмуді що до людей, яких стосуються закони Тори. Саме тоді був зазначений конкретний вік тринадцять років і один день, а також те, що з цього часу всі заяви єврея мають юридичну силу.

Багато світських євреїв в Ізраїлі святкують повноліття не в синагозі, а замовляють місце у ресторані, запрошують багато друзів та родичів. В останнє десятиліття пішла нова традиція – святкувати бар-міцву за кордоном у дуже вузькому колі.

А ще в юдеїв значного поширення набуває нова практика святкування другої бар-міцви. Цей момент настає, коли єврей сягає вісімдесяти трьох років.

Пояснення цим фактом можна знайти в релігійних традиціях, у яких „стандартна" тривалість життя єврея дорівнює сімдесяти рокам. Виходячи з цього факту, вісімдесятитрьохрічна людина вважається тринадцятирічною на додатковий час.

Павло ЗАМІР.

Синагоги Черкас

Друга частина. Перша – в номері 11 (275)

Це друга частина нашого дослідження із пошуку старих єврейських синагог у Черкасах. Нагадаємо, що понад 120 років тому у місті було 13 синагог та молитовних будинків. До наших днів збереглося лише три будівлі (нажаль, вже дві – *ред.*). Де знаходилися інші?

Синагоги на Музикантській вулиці

На Музикантській, а нині Святотроїцькій, вулиці розміщувалися дві релігійні споруди черкаських євреїв. Одна з них по нинішній вулиці Святотроїцька, 50 (неподалік „німецького будинку"). Ця будівля збереглася і уціліла до наших днів. Нині там мешкають люди.

Що відомо про цю будівлю? У XX столітті Борух Дунаєвський заповів своє житло за адресою Музикантська, 32 єврейській общині під будинок молитви. Будівля була дерев'яною, тому потребувала ремонту. Згодом на цьому місці була збудована кам'яна споруда, а керівництво міста дало дозвіл на відкриття молитовного будинку.

Синагога по вулиці Святотроїцька.

За твердженням Юрія Мариновського, «можна сказати, що у серпні 1924 року молитовний будинок „Ремесленний" припинив своє існування».

23 серпня 1924 року комуністична влада дозволила місцевим євреям провести у цій будівлі збори, щоб вони створили общину і мали можливість використовувати її у своїх цілях. Але в той день для євреїв синагогу відкрили востаннє. Після закінчення зібрання Окрлидвинком наказав міліції „будинок запечатати". При цьому було вказано: „Ніяких молінь Комісія влаштовувати не дозволяє". Окрім того, за словами Юрія Мариновського, ще у квітні 1924 року молитовний будинок обстежив А. Александров, керівник Черкаського окружного товариства пам'яток. Він взяв на облік деякі речі, які перебували в синагозі. Зокрема, старий мідний підсвічник „з чеканними левами і стилізованим рослинним орнаментом". Вага його була – 12 фунтів (5,5 кг).

Згодом будинок реконструювали і зробили 11 квартир, де понині живуть черкащани.

Ще один молитовний будинок розташовувався там, де зараз ДОСААФ. Адреса – вулиця Музикантська, 6.

22 травня 1892 року до черкаського нотаріуса Павла Дашковича прийшли міщанин Юрій Белицький і купець Нухіл Бухін разом із представниками єврейської общини Черкас. Нотаріус затвердив заповіт про передачу земельної ділянки і будівлі, яка на ній знаходилася, єврейській общині під синагогу. Опис майна, що передавався, виглядав так: „собственное свое имущество по улице Музыкантской, заключающее в себе земли 155 кв. саженей (282 м. кв.), имеющие меры, как заявили стороны от межи Нахамы Цукерман вдоль по улице 10 саженей по межи бывшей Мошка Зурочки, ныне Пейсаха Главцова по правильную линию 10 саженей…».

Словом, ділянка з будинком були невеличкі. Оцінили майно в 1000 срібних монет.

Щоб відшукати цей будинок, довелося дослідити дві мапи: сучасну і карту німецької аерофотозйомки 1943 року. Саме на останній чітко видно чотири житлові будинки від повороту на вулицю Кавказьку до перехрестя із вулицею Хрещатик. Колишня синагога розміщувалася по правий бік від входу до сучасного ДОСААФу.

Примітно, що старостою цієї синагоги був купець Школьников. Він ж був власником так званого „комплексу Школьникова" – серії прибуткових будинків по вулиці Хрещатик поруч із ДОСААФ.

Даних про закриття синагоги чи перенесення від неї молитовних книг не має.

Синагоги, які вціліли

Окрім синагоги „Ремісників" по вулиці Святотроїцької, вціліли ще дві: синагога Тверського по бульвару Шевченка, та синагога Скловського, по нинішній вулиці Слави.

Синагога Тверського

Про неї відомо дуже мало. Будівля збереглася до наших днів. Проте не так давно її продали. Новий власник демонтував будівлю. Ця будівля була за адресою бульвар Шевченка, 176. З усіх архівних документів, які вдалося дістатися, лише ось цей витяг із протоколу.

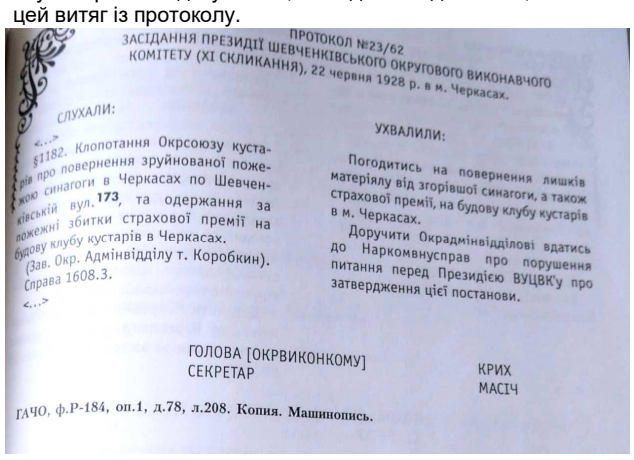

ПРОТОКОЛ №23/62
ЗАСІДАННЯ ПРЕЗИДІЇ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО ОКРУГОВОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ (XI СКЛИКАННЯ), 22 червня 1928 р. в м. Черкасах.

СЛУХАЛИ:

<...>

§1182. Клопотання Окрсоюзу кустарів про повернення зруйнованої пожежею синагоги в Черкасах по Шевченківській вул. 173, та одержання за пожежні збитки страхової премії на будову клубу кустарів в Черкасах.

(Зав. Окр. Адмінвідділу т. Коробкин).

Справа 1608.3.

<...>

УХВАЛИЛИ:

Погодитись на повернення лишків матеріялу від згорівшої синагоги, а також страхової премії, на будову клубу кустарів в м. Черкасах.

Доручити Окрадмінвідділові вдатись до Наркомвнусправ про порушення питання перед Президією ВУЦВК'у про затвердження цієї постанови.

ГОЛОВА [ОКРВИКОНКОМУ] КРИХ
СЕКРЕТАР МАСІЧ

ГАЧО, ф.Р-184, оп.1, д.78, л.208. Копия. Машинопись.

Ймовірно, що в будинку сталася пожежа. Спільнота кустарів попросила місцеву владу повернути залишки будматеріалів на будівництво клубу. За словами Юрія Мариновського, „можна передбачити, що релігійна община була зареєстрована у 1923 році. Ймовірно, що після пожежі будівля, як синагога, перестала існувати. Мабуть, із цією подією і пов'язують передачу із синагоги Тверського в синагогу Скловського 18 свитків Тори".

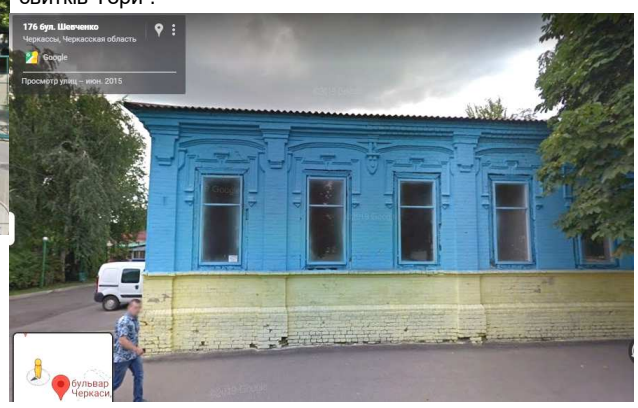

Колишня синагога Тверського.

Синагога Скловського

Будинок збудували у 1880 році. На той час це була друга синагога у Черкасах. Перша, дерев'яна, розміщувалася внизу, на вулиці Єврейська, нині Гагаріна.

Синагога Скловського. Нині – житловий будинок.

Будинок належав купцю першої гільдії Скловському. Він розташовувався по Троїцькому провулку, 4. Згодом провулок став Клубним, а нині – це вулиця Слави, 11.

Реєстрація общини після приходу більшовиків відбулася у 1923 році. За даними Юрія Мариновського, збереглися устави, Тори, метричні книги, типові договори, фінансові документи, опис майна тощо.

„У 1926 році кількість прихожан складала 84 людини, 1928 року – 133, 1929 році – 206, а у 1931 році – 90. У 1932 році у місцевої влади виникла ідея закрити синагогу і розпустити общину", – написав у своїй книзі Юрій Мариновський.

Був складений акт. Мовляв, у будівлі повна антисанітарія. Але, щоб не вдарити обличчям у багнюку, запропоновано місцевим євреям провести збори, оголосити про створення нової общини, відремонтувати будівлю і взяти її в оренду! Провести ремонт місцеві євреї погодилися, навіть принесли гарантійний лист. Проте у березні 1932 року місцева влада заявила, що єврейська громада ремонтувати синагогу відмовляється, тому її реєстрація, як общини скасовується. Того ж року будівля була передана під вантажі «Союзхліба». А в середині 30-х там заселили людей. У 60-х роках надбудували третій поверх. Нині це житловий будинок.

Синагога, яку не вдалося знайти

Мова йде про синагогу Беня по вулиці Лікарняна. Де саме розташовувалася будівля – невідомо. Про неї нема жодної згадки ні у Юрія Мариновського, ні у Василя Страшевича.

Вулиця Лікарняна – це нинішня вулиця Дашковича. Історики говорять, що ймовірно, по вулиці Дашковича, на місці сучасного „Спартака" могла бути синагога. Проте жодних доказів нема.

Бень був черкаським підприємцем. Не бідним. Він володів винокурним заводом і випускав 10 тис. відер пива на рік. Його завод розташовувався на Митниці.

Синагога Зарицького

За даними Василя Страшевича, по вулиці Олександрівська (нині бульв. Шевченка) розміщувався особняк власника тютюнової фабрики Зарицького. Він передав його єврейській общині під начальну школу і синагогу при ній.

В 1951 році приміщення було конфісковане і передане спорткомітету. Згодом у колишньому молитовному будинку організували зали для гімнастики, фехтування, підсобні приміщення. Будівлю зруйнували у 80-х роках, коли там почали будувати Трикотажну фабрику та будівлю міськвиконкому.

Синагога на Гостромогильній

Синагога при цукровому заводі. Знайти її було дуже важко. Нині на цьому місці двір дитячого садочку. На пошуки і ймовірне місце розташування наштовхнула дарча, яку склали при передачі майна.

За даними Юрія Мариновського, „адреса Гостромогильна, 81 з'явилася в 1914 році, коли Черкаська міська управа видала дозвіл домовласникам Іосифу Манусову, Меєру Ляховецькому, Хаиму Сафяну й Іосилю Дукельському на будівництво деяких приміщень. А пізніше по свідченням Черкаської міської управи у другій частині кварталу № 131 по вулиці Гостромогильній, 81 рахується дві будівлі: одна двоповерхова – під синагогу, інша – під школу".

Вже у серпні 1918 року власники передали майно єврейській общині під синагогу. Площа ділянки, згідно купчої, 845 кв. саженів, а це 1 537 м. кв.

Де була ця сакральна споруда? Щоб з'ясувати це, довелося детально розглянути мапу Черкас за 1908 рік, де місто розбивали на квартали. 131 квартал, згаданий у документі нотаріуса, мав такі межі: вулиця Чехова, Гостромогильна, Заводська (нині – Амброса) та Монастирська (нині – вулиця Кобзарська).

Також довелося ще раз звернутися до аерофотозйомки німців, яку вони зробили у 1943 році над Черкасами. Вулиця Гостромогильна на цій мапі існує. Вона ділила навпіл завод „Машбуд" і квартал нинішніх вулиць Чехова – Амброса – Шевченка-Кобзарська.

У переліку синагог за 1922 рік синагога при цукровому заводі згадується. Ймовірно, що у 1924 вона перестала існувати. Існує витяг із протоколу, датований жовтнем 1924 року. У ньому зазначається, що в районі цукрового заводу єврейського населення нема, тому будівлю колишньої синагоги треба передати профспілці цукрового заводу під облаштування клубу.

Нині на цьому місці дитячий садочок, а точніше ігрові майданчики дитячих груп. Найцікавіше, що поряд із синагогою по Гостромогильній був скіфський курган.

*****

Майже всі сакральні єврейські пам'ятки для Черкас і жителів міста втрачені. Вони залишилися в пам'яті жителів міста і в документах архівів. У фондах Обласного краєзнавчого музею зберігаються тори, підсвічники і менори з черкаських синагог.

А тепер дамо відповідь на запитання, яке, ймовірно, виникло у кожного з вас: чому синагоги і молитовні будинки розміщувалися в такій близькості одна від одної? Дійсно, якщо накласти на мапу молитовні будинки євреїв, то відстань між ними не перевищує 1-2 кварталів. Річ у тім, що синагоги мало розташовуватися у пішій доступності одна від одної. Ходити в молитовні будинки потрібно було пішки. Тому, щоб туди могли потрапити, як молоді, так і люди похилого віку, їх відкривали неподалік одна від одної.

https://www.vikka.ua.

Проєкт „ТУРБОТА ПОКОЛІНЬ – ХЭСЭД ДОРОТ" було створено та працює за підтримкою „Джойнт" (JDC) – провідною єврейською міжнародною гуманітарною організацією, яка понад 30-ти років допомагає нужденним євреям і розвиває єврейське життя у країнах колишнього Радянського Союзу. Детальну інформацію про JDC ви знайдете на сайті: www.JDC.org

Цдака ЧОБЄФ „Хесед-Дорот".

Сайт ЧОБЄФ „Хесед-Дорот".

Сторінка ЧОБЄФ „Хесед-Дорот" в мережі Фейсбук.

Claims Conference ועידת התביעות
The Conference on Jewish Material Claims Against Germany

Соціальні послуги для підопічних (жертв нацизму) ЧОБЄФ „Хесед-Дорот" надаються за підтримки гранту від „Конференції з матеріальних претензій єврейського населення до уряду Німеччини".

9 786177 233670

Газета „Разом–Інейнем". Засновник – Черкаський обласний благодійний єврейський фонд „Турбота поколінь – Хесед Дорот".
ідентифікатор медіа – R30-03581.
Адреса редакції: 18010, Черкаси, вул. Богдана Хмельницького, 66.
☏ (0472)37-70-79, 54-41-48; 54-43-11.
e-mail: inejnem20@gmail.com http://hesed-dorot.ck.ua
Надруковано в м. Чернобай. Наклад 800 прим. Розповсюджується безкоштовно.
Підписний індекс 90781..

Наші спонсори: Єврейська Федерація Великий МетроВест Нью-Джерсі та Міжнародна громадська організація Центр „Джойнт".

Прохання поводитися з цим виданням акуратно – в ньому є слова Тори.